

TÓTH ERIKA

„AKI GYORS SIKERT AKAR, ANNAK NEM EZ A MUNKA A JÓ TEREP” BESZÉLGETÉS L. RITÓK NÓRÁVAL

L. Ritók Nóra az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Intézetének címzetes egyetemi docense, az Igazgyöngy Alapítvány létrehozója, nemzetközi szinten elismert szakember, számos tankönyv, módszertani könyv, cikk szerzője, a Nyomor széle blog írója, a *Láthatatlan Magyarország* c. könyv szerzője. Mindemellett elismert grafikusművész is. Munkáját rengeteg díjjal, kitüntetéssel értékelték. Az integráció, az esélyegyenlőség, az esélyteremtés elkötelezettje. Alternatív pedagógiája a művészeti nevelésen belül a hátránykompenzációra és a szociális kompetenciák fejlesztésére irányul leginkább. Az Igazgyöngy Alapítvány elindítójaként és vezetőjeként 1999 óta dolgozik az esélyegyenlőségért, társadalmi integrációért, a gyerekszegénység és az átörökített mélyszegénység felszámolásáért. A következő generációért, a mostani generáció segítségével. Életszemléletét két gondolatán keresztül foglalhatjuk össze: „Hiszek abban, hogy lehet egy befogadó, jobb világot építeni. Erőt ad az alapítványt követő, segítő emberek támogatása, amire ebben a

munkában nagy szükség van. Mert túl sok a „szembeszél”, az amortizáló hatás, a küzdelem, minden szinten.” „Szerencsés ember vagyok, mert azt csinálhatom, amit szeretek. Ha még egyszer kezdeném, akkor is ezt választanám. Sőt, talán még tudatosabban törekednék erre az útra.”

■ **Mi volt az a momentum, amikor elhatározad, hogy kilépsz a közoktatásból, és megalapítod az Igazgyöngyöt?**

■ 1999-ben történt. 1997-ig eszembe sem jutott. Akkor nagyon jó igazgatóm volt, és remekül éreztem magam az állami oktatásban is. Aztán egy szerencsétlen igazgatóváltás, majd egy tulajdonosváltás (egyházi iskola lett) megfordította a helyzetet. Olyan légkörben, ahol a vezető közli, „a művészet nem része az életnek”, és az egyház sem köteleződik el a HHH, roma gyerekek fejlesztése mellett, nekem már nem sok babér termett. Akkor már tudtam, hogy milyen eszköz van a kezemben, és azt is, hogy léteznek az oktatásnak más keretei is. Ahol szabadban lehet dolgozni. Így létrehoztam az Igazgyöngy Alapítványt, majd egy évre rá megnyílt az iskola is.

■ **Honnan indult az Igazgyöngy Alapítvány, és hol tartotok most?**

■ A művészeti oktatással indult, egyetlen csoporttal, Berettyóújfaluban. Aztán hamar bővültünk, hat településen tíz telephelyig, 650 gyerekig. Évek óta tartjuk ezt a létszámot, növekedni nem akarunk, ezt tudjuk megfelelően átfogni, fejleszteni. Az első tíz év az oktatásban telt. Csapatépítés, módszertan, tankönyvek, kiállítások, hazai és nemzetközi sikerek... Mégis, valami hiányzott. Mert a generációs szegénységben élő gyerekek élethelyzetében nem történt változás. Nem voltunk elegek ehhez. Utána, tíz éve bővítettük a munkát, először családgondozással, ami lassan komplex fejlesztőmodellé szélesedett. Ez a munka nagyon szeretőágazó. A lényege a hatások összehangolása, amiben nem hagyjuk, hogy az egyik hatás leamortizálja a másikat. Közösségfejlesztési fókuszú, és átfogja az élet minden területét. 20 évre terveztük, most tartunk a felénél. Az évek során az Igazgyöngy a gyerekszegénység elleni munka egyik emblematikus szervezetévé vált. Nagy a kapcsolatrendszerünk, mert hisszük, a problémát csak teljes társadalmi beágyazott-

ságában lehet értelmezni, és így kell keresni a megoldásokat is.

■ **A jó csapatmunka az egyik fontos feltétele a működésnek. Hány emberből áll a csapat, és hogy oszlanak meg a feladatok?**

■ Folyamatosan bővültünk. Ma 33 munkatárs dolgozik az Igazgyöngyben, 10 fő a művészeti oktatásban, 10 a szociális részben, 3 a tanodában és van 10 munkatársunk, aki a társadalmi vállalkozásban dolgozik. A területek szorosan összekapcsolódnak, a munkatársak is átfedéssel dolgoznak, nálunk nem a határok a fontosak, hanem a megoldások.

■ **A problémamegoldás, a kríziskezelés nálatok napi rutin. Ennek ellenére leginkább a pozitív megoldáskeresés jellemez téged, valamint a nagyfokú empátia. Van olyan, mikor L. Ritók Nóra sem látja a megoldást? Hogyan tudsz ezen átlendülni?**

■ Persze, hogy van. Nagyon nehéz ez a munka, aki próbálta már, az tudja. A megoldáskeresés mellett a kudarcűrész is nagyon fontos. Mi, segítők is emberek vagyunk, érzelmekkel, kétségbeesésekkel, tehetetlenséggel. A kudarcokból pedig fel kell állni, előre nézni, messzire előre, és újra nekifogni más módon, keresve a megoldást. Nagyon nehéz pl., mikor a gyerek érdekében sem tudsz partnerré tenni egy szülőt. Mikor előre meg tudod jósolni, mi fog történni, és megtörténik, minden munkád ellenére. Mikor nem tudod megállítani a folyamatot, akármennyi energiát is ölsz bele. A gyerekbántalmazás padlóra visz. Főleg az érzés, hogy nem tudtam megakadályozni. De minden családon belüli erőszak is. A nők helyzete. Ami ellen csak úgy harcolhatsz, hogy tudatosítod, csak a következő generációban jöhet el a változás. De nem lehet feladni. Ám aki gyors sikert akar, annak nem ez a munka a jó terep.

■ **Mi volt a legemlékezetesebb pozitív élmény a pályafutásod alatt?**

■ Nagyon sok szép élményem van. Amikor repülővel olyan gyerekeket vihettem külföldre, akik ezt sosem élhették volna át, és azt hiszem, felnőttként sem fogják sosem. Vagy, mikor a közösség Toldon először szervezte meg önállóan a karácsonyi ünnepséget. Sírtam az örömtől. De észre kell venni a legapróbb napi örömeiket is. Egy boldog, önmagával elégedett gyerekeket az óra végén. A másoknak segítséget nyújtót. Amikor összeugranak valamin, és

az egyik épp káromkodni akar, de rám néz, és nem teszi. Mikor csak úgy, óra végén megtalálom az asztalomon a kis rajzocskát, rajta szívecskékből a nevem. Mindennap megajándékoz ez a munka valamivel, amiből kell, hogy érezzem: van értelme.

■ **Az Igazgyöngy Alapítvány módszertanát rengeteg pedagógus alkalmazza. A komáromi nyári egyetemen régóta rendszeresen vezettek foglalkozásokat, melyet nem kizárólag képzőművészeti nevelést oktatók látogatnak. Több kolléga évről évre a Ti képzésekre jelentkeznek, ismételni. Elmondásuk szerint mindig újat tanulnak, és inspirálódnak, feltöltődnek a mindennapokra. A vizuális nevelésen túl egyfajta alternatív pedagógiai modellt alakítottatok ki, az ún. a hármas fókuszú vizuális nevelést. Ez mit takar pontosan?**

■ Ez a munka egy folyamatos fejlesztés. Most így hívjuk, hogy hármas fókuszú vizuális nevelés, mert egyforma pedagógiai hangsúllyal teljesül benne a vizuális kommunikáció fejlesztése, a hátránykompenzálás és a szociális kompetenciák fejlesztése is. Az óta tervezésében és értékelésében is szerepelnie kell mindhárom célnak. Ez nagyfokú differenciálást is igényel, hiszen mindkinek más-más területen van szüksége hátránykompenzálásra is. Itt nemcsak a szociális hátrányokra kell gondolni, hanem pl. ebben a felgyorsult világban a figyelemkoncentráció fejlesztésére. Vagy olyan készségekre, amelyek más tantárgyak fejlesztéseit is támogatják. A szociális kompetenciákra pedig szerintem most nagy hangsúlyt kellene fektetni, mind a személyes, mind a társas kompetenciák tekintetében. Önbecsülés, önértékelés, tolerancia, szolidaritás, együttműködési képesség... Ezek mind olyanok, amelyek nélkül nem válhatnak a gyerekek boldog, közösségben gondolkodó felnőttekké.

■ **Mennyire elterjedt ez a modell a közoktatásban? Milyen lehetőségek van a tudásmegosztásra?**

■ Azt gondolom, ahhoz képest, hogy egy alapítványi keretek között, tehát civilek által fejlesztett modelltől van szó, szépen terjed. Talán az alapozó szakaszban a legsikeresebb, Magyarországon is nagyon sok tanító alkalmazza, a tankönyveimet még mindig keresik. Sok továbbképzést tartottunk és tartunk ma is. Nagyon büszke vagyok arra, hogy a határon túli iskolák-

ban is elterjedt a módszer, Szerbiában és Szlovákiában akkreditált képzésként is működik már. Öt éve pedig a Berettyóújfalui Tankerületben, egy remek együttműködésben, három járásban alkalmazzák minden iskolában. Nagyon sok tapasztalatot, mérési lehetőséget ad ez. Eddig minden igazolja a módszer sikerességét. Szoros felsőoktatási kapcsolataink is vannak, nemcsak a vizuális nevelésben, hanem a szociális munkában, integrált nevelésben is. Az idén egy nagy közoktatásfejlesztési projektben a Képzőművészeti Egyetemmel együttműködve több akkreditált képzést bonyolítottunk le, és jelenleg is dolgozunk az Oktatási Hivatal egy nagy projektjében, tanártovábbképzésekben.

■ **Aktív grafikusművészként, képeiden visszaköszönnek a téged ért benyomások, hatások. A nyomor, zsúfoltság, kuszasság mellett a kiút keresés, a jövőbe vetett bizalom, a szépség, a báj. A képeid olyanok, mint az írásaid: egyszerűen, letisztultan közvetítesz rendkívüli dolgokat. Mikor van idő alkotni?**

■ A képzőművészet mindig jelen volt az életemben, alkotóként is dolgozom, folyamatosan, a pályám kezdetétől, tagja vagyok a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének. Persze nem lehet mindkettőt egyforma intenzitással vinni, nekem is döntenem kellett, és én a pedagógia mellett döntöttem. A grafika megmaradt ventilálásnak. Szükségem van rá, gyakran segít felépítenem magam újra, ha leamortizál a munka. Nyilván ezért a lenyomata a munkámnak, lehet látni, mikor voltam optimistább, mikor keserűbb.

■ **Tavaly ősszel Szlovákiában, a tallósi alapiskolában tartottál egy workshopot pedagógusoknak, majd Dunaszerdahelyen egy előadást az érdeklődőknek. Mi volt a benyomásod, hasonló problémákkal szembesülünk mi is határon túl? Lehetne a megoldás is hasonló?**

■ Azt gondolom, a pedagógiai problémáink azonosak. A generációs szegénységben élő, zömében roma gyerekek oktatásának pedagógiai kihívásai hasonlóak, így a módszerek alkalmazásában is tudunk hasonlóan gondolkodni. Az azonban, hogy milyen viszonyulás van körülötte, milyen állami megoldások támogatják vagy éppen akadályozzák az integrációt, szóval, az a társadalmi-politikai közeg, amiben a probléma generációkon át kifejlődött, annak mindig van egy nemzeti jellege. Ezért szoktam azt mondani, hogy

minden nemzet magának csinálja meg az integráció körüli problémát, és magának kell megtalálnia a megoldásokat is. Alapfelvetéseiben lehet azonosság, szemléletében, de én nem nagyon hiszek a külföldi modellek feltétlen adaptációjában.

■ **A koronavírus okozta helyzet benneteket is újratervezésre, új stratégiák felállítására készítetett. Hogyan éltétek meg az iskolabezárásokat? Mennyire hatékony a távoktatás a művészeti iskolákban? A kríziskezelésre, a segítségnyújtásra még inkább szükség van. Hogyan és mivel tudtok segíteni?**

■ Ez a helyzet mindenkit felkészületlenül ért. A digitális oktatás a leszakadó társadalmi csoportokban értelmezhetetlen. A távoktatás megszervezése, a feladatok átdolgozása, a felszerelések eljuttatása, a vizsacsatolások mozgatása mindennapi próbatétel. Emellett próbáljuk támogatni az általános iskolákat is, és komoly kríziskezelő munkát is végzünk, fertőtlenítőszerrel, élelmiszeradományokkal, segélyekkel. Tovább működtetjük a tanodánkat is, online üzemmódban. A legfontosabb feladatunknak az élet védelmét tekintjük. Ezután rögtön az oktatás biztosítása következik. De azt már most lehet látni, hogy a társadalmi olló tovább nyílik. A tanév hátralevő részében ebben a társadalmi csoportban új ismeretekről nem nagyon beszélhetünk, míg a jobb társadalmi státuszú gyerekek családjában „online tanteremben” változatlanul folyik a munka. Sok dolgunk lesz, ha egyszer véget ér a járvány, hogy a lemaradásokat behozzuk.

■ **Az idén leszel hatvanéves. Visszatekintve, mit csinálnál ma másképp, ha újrakezdhetnéd?**

■ Nincs olyan döntés, amit megbántam. Talán azt mondanám, hogy voltak dolgok, emberek, amire vagy akikre nem kellett volna annyi energiát fordítanom. Nem kellett volna annyira bíznom másokban. A férjem mindig azt mondja: az a bajod, hogy azt hiszed, a világ úgy van összerakva, mint te. Nos, ebben van igazság. Erre biztosan sok időt elfecséreltem, és lassan tanultam belőle. Örök idealista vagyok. De ez már szerintem így marad.

FEHÉR ÁGOTA

PEDAGÓGUS–GYERMEK KAPCSOLAT AZ ONLINE TÉRBEN

„A Nap ragyogását csak a felhősödés ellenében tudjuk megfelelően érzékelni, egymás mellett kapnak értelmet. A társunk vidámságát is jobban érzékeljük, ha ismerjük a bánatos hangulatát is” (Komlói, 2014, 171). Jelenlegi napjaink jelentősen megváltozott élethelyzeteket hordoznak mindannyiunk számára, a világvárvány kényszerű bezáródással, eltávolítással jár társainktól, szeretteinktől. Mindez mindenkítől türelmet, alkalmazkodást igényel, próbára teszi a személyiség erőforrásait, a társas kapcsolatok erejét. Fontos mégis reménységgel tekintenünk a jövő felé, és bízunk abban, hogy végül sikerül megküzdenni ezzel a sajátos időszakkal.

Bizonyos azonban, hogy a sajátos körülmények még egy ideig különös változásokat jelentenek az óvodai-iskolai rend szempontjából is. Ennek részeként írásunkban a pedagógusok és a gyermekek közötti lelki kapcsolat mozzanatai szempontjából gondoljuk át a kialakult helyzetet. Mivel a pedagógusi hivatás kiemelten a közvetlen személyes kapcsolatba lépésen keresztül bontakoztatható ki igazán, így a jelenlegi kényszerű elszakítások tükrében most még jobban átérzhetjük ennek hiányát, és talán nagyobb értéket is tulajdoníthatunk neki. Mindezért úgy véljük, hogy érdemes célzottan átgondolnunk a jelenlegi megváltozott élethelyzetünk pedagógus-gyermek kapcsolatban megmutatkozó sajátosságait. Bízunk abban, hogy ezzel is megerősíthetjük a személyes kapcsolatba lépés fontosságát mind a gyermekek, mind a pedagógusok számára, amelyhez jó lesz visszatérniük a járvány elmúltával.

A PEDAGÓGUS–GYERMEK KAPCSOLAT ÉS A KÖTÖDÉS EREJE

Bizonyos, hogy minden gyermek felnövekedésének útja leginkább akkor hordoz személyiséget gazdagító erőforrásokat, ha az őt körülvevő, szeretettel gondoskodást biztosító társak valóban személyre hangolt kísérőkké válnak. A társas kapcsolatok elfogadó és ráhangolódo légkörét átélve az

egyén átérezheti, hogy tartozhat valahová, valakihez, ahol ő igazán fontos, ahol törődnek vele, ahol megértik őt. „Ha a gyermek tudja, hogy reagálni kész kötődési alak áll rendelkezésére, erős és megingathatatlan biztonságérzetet kölcsönöz neki” (Bowlby, 2009, 32), ami minden későbbi társas kapcsolatát is kísérni fogja alapjaiban. Természetesen ezt a bensőséges, bizalommal teli légkört elsősorban a szülőknek fontos biztosítani a gyermek számára, ám a pedagógusok ugyancsak kiemelt szerepet töltenek be a folyamatban – legfőképp a kisebb életkorú gyermekek fejlődésében.

A pedagógusokkal kibontakozó kapcsolatnak leginkább a szülőkhöz hasonló érzelmi rezdüléseken fontos nyugodni, annak a melegségnek, gyermeki létet megértő, ráhangolódo légkörnek szellemiségével, ami oly lényeges a személyiségfejlődés egyensúlyának, biztonságélményének megteremtésében is (Newton, 2019). A társakkal való kapcsolódásaink jellege mostani napjainkban a vírusveszély által alapvetően át kellett formálódjon, azonban ne feledjük gyökereit: a magyar nyelv szépségére is építve tudjuk, hogy a társas kapcsolatokra utaló kifejezéseinknek jelentősebb része növényi vonatkozású szóból származik: kapcsolataink kibontakozhatnak, fejlődhetnek, virágozhatnak, gyümölcsözhetnek, illetve szerteágazóak is lehetnek. Mindezzel is megerősíthető társas világunk élettelsége, fejlődőképessége, amelyhez szorosan hozzátartozik a róla való gondoskodás szükségessége is csakúgy, mint ahogyan a kapcsolatok lehetnek élők, elevenek, és az ápolásuk is része életünknek. A társas kapcsolatokra utaló további kifejezéseink kiemelik például annak mélységét, elmélyültségét, vagy akár ürességét, felszínességét, mindemellett a kötésre-kötődésre utaló kifejezésekben ugyancsak benne rejlik a kapcsolatok gazdagsága: lehet szoros vagy laza, szövődhet, egyúttal fűzhető vagy elszakítható. Ne feledjük: „kapcsolatainkban sérülhetünk, és kapcsolataink-